

ИСИЈАВАЊА БЕЛИНЕ

Бојана Стојановић Пантовић, *Низ кичму њодина*, Народна библиотека „Стефан Провенчани“, Краљево 2022

Избор из поезије Бојане Стојановић Пантовић, *Низ кичму њодина*, представља веома драгоцен осврт на ауторкино готово дводеценијско књижевно стваралаштво. Сама књига подељена је према појединачним збиркама, хронолошки, онако како су излазиле у мање-више правилним интервалима између 2005. и 2021. године, редом, *Бескрајна*, *Заручници вајре*, *Исијавање*, *Лекције о смрти*, *У обручу* и *Повреда белине*, уз додатак од девет нових песама написаних исте године када је збирка изабраних песама и објављена. Поговор књизи, прецизну синтезу ауторкиног досадашњег рада, потписује Ђорђе Деспић, а изостаје песникањин коментар о критеријумима којима се водила током селекције песама. Утолико је *Низ кичму њодина* и занимљивији и важнији избор, јер он управо представља сџм ауторкин окршај са целокупним својим књижевним опусом из ког бира оно најуспелије, најличније и најрепрезентативније, у складу са својим песничким бићем.

Тешко би, пишући о поезији Бојане Стојановић Пантовић, било говорити о њеној књижевној еволуцији. Она се, уосталом, јавља као већ формирана песникања која своју ерудицију комбинује са никад хипертрофираним, а увек прецизним лирским сензибилитетом. О томе сведоче и изабране песме из њеног песничког првенца, збирке *Бескрајна*, које већ својом композицијом показују промишљање песничког чина. Наиме, сама завршна прозаида „Две” циклично се обнавља у себи, започињући и завршавајући се истом смрћу. На ширем плану, избор отвара песма „Месечеве мене” и стих „Ипак се окрени живима”. Тако се, дакле, избор из прве ауторкине збирке претвара у жив метапоетски организам, чија смрт није ни апсолутна ни линеарна. У том смислу, сматрам да је примеренији назив за процес ауторкиног стварања не еволуција већ метаморфоза.

Узмемо ли ово у обзир, можемо закључити да се избор *Низ кичму њодина* може читати и као независна и заокружена целина. Таквом читању у прилог иду поетичке константе поезије Бојане Стојановић Пантовић:

окренутост ка сну и ониричком, наслеђени експресионистички мотиви и атмосфера, тражење поетског у прозаичном, константне промене стварности, интересовање за женску предачку линију и осећај изолованости и затворености, између осталих. Што се форме тиче, она се креће у најширем могућем распону, од лирске минијатуре до семантички и синтаксички густе и полифоне песме у прози. Дакле, иако кохерентна целина, ауторкина поезија нипошто није понављајућа. Као што „није сваки улазак у град исти” („Други пролазак кроз Бранденбуршку капију”), тако ни два читања, као ни два писања нису иста. Као што сам већ рекао, поезија Бојане Стојановић Пантовић је поезија сталне метаморфозе и њени омиљени мотиви нису имуни на константност промена.

Читајући цео избор редом, нужно се морамо осврнути над антиципацијама потоњих збирки у претходним, које несумњиво не могу бити произвољне. Централни циклус избора, песме из збирке *Лекције о смрти* из 2014. године, заиста представљају симболичко језгро ауторкине поезије. Између „првих слова овог света” уводне песме „Синтакса” и проживљене и написане „мртве песме”, „Све то”, која циклус затвара, самосвесна се песникиња налази далеко од „исијавања” („Бивши путници”), које је уједно и наслов њене претходне збирке. Тако се и њено песничко биће трансформише, а исијавање се дешава негде другде. Њене лирске трансформације, дакле, постоје истовремено, а њено песничко освајање није временско него просторно. У истраживањима неосвојених простора певања, у истој ће збирци, у песми „Играчи су ту” извести још један алхемичарски трик: „Јер белина више није невиност већ буђ”.

И белина заиста јесте онај типичан мотив по коме је Бојана Стојановић Пантовић јединствена, не само због његовог значаја за до сада последње објављену њену појединачну збирку, *Повреда белине*. Напротив, белина је присутна још од збирке *Бескрајна* и „повреда” је тек једно од њених стања у песникињином стваралаштву. Од тискања „између слова и белина” прозаиде „Две”, преко „предворја белине” прозаиде „Кад дуси полуде”, белог повеза преко очију песме „Исијавање” и мајке која постаје белина у „Свакидашњим посетама”, ауторкин централни мотив се трансформише у више својих потенцијалних манифестација, биле оне тек размаци у тексту, наговештај смрти, празнина која се не може попунити, сама могућност певања и говора, невиност или буђ, или пак знак размене живота са стваралаштвом. Белина се, такође, у једној од својих могућих реализација нужно мора довести у вези са другим веома битним мотивом, мотивом одласка.

И сам избор на својеврстан начин завршава се одласцима документованим у песми „Фотографије”. Станови су испражњени, мртви су испраћени, а лирски субјекат у множини већ је унапред отишао и оставио пределе за собом. Но, постоји, у претпоследњој песми, „Тај дан”, такође, незаустављива „женска лоза одлажења”. Повезујући одлазак са својим

полом, песникиња га осећа као кључни елемент свог идентитета. Такође, и њен језик је језик одлажења. Песма „Аорист” из збирке *Повреда белине* поетизује једну свакодневну ситуацију, један књижевни разговор о томе шта је савремено да би песникиња у том разговору пронашла могућност поетског – „Одох, на пример, / кажем сваки дан / и не размишљам у којој сам / временској димензији. // Да ли сам отишла / да ли сам тек прешла / ногом преко прага / да ли ме ко вуче за рукав да се вратим”. Заиста емотиван и дирљив крај песми која је отпочела сасвим прозаично. Но, та померања песме, њене метаморфозе при самом њеном стварању уопште нису непознат и несвојствен процес Бојани Стојановић Пантовић. Тако је и песма на одређени начин отишла сама од себе, а није се с места померила. У једној од нових песама, насловљеној „Упад” успоставиће се и одређени дијалог са њеним неодређеним одласцима – „вратила сам се / вратио сам се / јесте ли још ту”. Одговор, разуме се, изостаје.

Јасно је да је само ауторкино песничко биће од оних динамичних, који се ни са собом не могу никад до краја поистоветити. Тако и лирски субјекат бира двојнике, што кроз цитате, то кроз неодређене множине, које заправо представљају замаскирану једнину, стапање две личности, биле оне краљица Симонида, мајка или ћерка или жене из доба неолита. Песма „Шкриња” је утолико значајна, јер она експлицира самосвест и о двојништву и о трансформацији: „Удвајам се / То сам ја / Опет ја” и „Замене су неподношљиве”. Те промене и замене, љубавне, самоспознавајуће и мукотрпне, примарни су модус живота лирског субјекта. Стога се и њено често песничко обраћање нејасном „ти” неретко може читати и као солилоквиј, као песма која саму себе објашњава, мења и на тај начин штити од озлеђивања од стране некога ко није она. Протејско и панпоетско виђење света је, рекао бих, песникињина утеха против „деценије умирања” („Мали демони”). Са збирком *Повреда белине* песникиња је започела освајање процеса дехуманизованог света, толико различитог од оног у ком се још увек могла позвати на хеленску културу како је то често чинила у збирци *У обручу*.

Њене нове песме показују да ће се њене „метаморфозе белине”, односно њена исијавања на све могуће сфере певања, даље ширити у истом правцу. Тело, које се посебно у ауторкиним првим збиркама веома изражено осећало, сада постаје бол („Када те омами”). Сан, који је био њен омиљени простор, односно време, а из кога настаје књижевност у њеном литерарном врту „Дворишта, сенке” постаје у песми „Тај дан” леталан. Смрт која се понављала, још увек у неодређеном, метафизичком и пренаталном простору постала је стварна и једног поднева она је свратила уз обећање да ће се вратити („Упад”). И замене су се замениле, те тако лирски субјект „немам више осећања / које бих могла да заменим / за реч скупу прескупу” („Дубоко низ кичму година”). У истој песми, на њеном крају, осећања којих нема „множе се моле се / за корен песме”.

Потреба за стабилношћу чини се повезницом нових песама из које ће, верујем, настати седма збирка Бојане Стојановић Пантовић, посве специфична, али управо због промене у сагласју са претходним.

На самом крају, и више се него очигледним чини да су се при избору песама категорије квалитета, репрезентативности и индивидуалног укуса углавном спојиле. Несумњиво најбољи од свих могућих избора, јер је ауторкин, *Низ кичму година* је сведочанство о песникињиним сталним окретањима од мртвих ка живима и обрнуто. Такве ротације око живота и смрти омогућиле су ауторки специфичног и сензибилитета и стила да својом поезијом сагледа и опева свет у свим својим контрадикторностима и променама. Није ли, уосталом, то онај модерни свет чије се лице мења брже од срца смртника? Бојана Стојановић Пантовић успела је да такав свет погледа у лице, са белим повезом преко очију, и да у њему покуша да пронађе оно што је од њега постојаније. Ако је и успела да пронађе одговор, он би морао бити да је једино непроменљиво у свету промена. А и уколико у својој потрази за непролазним, којом се збирка завршава, и није успела, успела је то трагање да опева, да му продужи трајање и да „прослави безбрижан тренутак”.

Лазар БУКУМИРОВИЋ

ОД НУЖНОГ ИЗОСТАВЉАЊА ДО ВЕШТОГ ПРЕЋУТКИВАЊА

Wolf Schmid, *The Nonnarrated*, ed. Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston 2023

Волф Шмид (Wolf Schmid, 1944, Теплице, Чешка), немачки је филолог, русиста и теоретичар књижевности, представник наратолошког приступа изучавања књижевности. Од 1978. до 2009. године ради као професор на Универзитету у Хамбургу, а од 2009. као професор емеритус на Институту за славистику Универзитета у Хамбургу и почасни професор универзитета у Санкт Петербургу. Студије и монографије Волфа Шмида, као и његова иницијатива за оснивање Интердисциплинарног наратолошког центра (ICN) Универзитета у Хамбургу, Европске наратолошке мреже (ENN) и Интердисциплинарног наратолошког пројекта *Open Narratology*, те интермедијалног часописа *Narratorium* – потврда су значаја његовог рада за развој савремених наратолошких истраживања.

Поменимо неке његове важне и утицајне радове: *Текстовое строение в повестях Ф. М. Достоевского* (1973), *Проза как поэзия* (1998), *Puškins Prosa in poetischer Lektüre. Die Erzählungen Belkins* (1991), *Проза Пушкина в поэтическом прочтении (Повести Белкина и Пиковая гама), Парadoxсы*